

продуктивного літературознавчого аналізу як художнього тексту, так і стильових тенденцій, розуміння специфіки літературної доби в широкому культурологічному континуумі, із залученням методологічних засад соціології (“соціологізм як Аріаднина нить естетичного аналізу”), психології, філософії, структуралізму тощо, одним із перших у тогочасному літературознавстві, не оглядаючись, посилався на добре знані праці К.-Г.Юнга, Е.Фромма, М.Вебера, Ю.Лотмана, М.Бердяєва, Т.С.Еліота, Р.Якобсона та ін. Думка Л.Новиченка завжди була живою та емоційною, авторитетною не лише для наукових співробітників Інституту літератури (наприклад, М.Наєнко зізнався, що його монографія “Романтичний епос” завдячує концепції Леоніда Миколайовича), а й філологів як на теренах України, так і за її межами. Це все підтверджує існування його літературознавчої школи, дарма що не заманіфестованої теоретично-естетичною програмою, прикметної тим, що в ній є провідник важливої ідеї і його послідовники. Можна провести паралелі (хоча й ризиковані) з аналогічними формуваннями на кшталт відомої в компаративістиці школи академіка О.Веселовського, психологічної школи О.Потебні або філологічної школи академіка В.Перетца, кожна з яких має свою специфіку. Водночас школу Л.Новиченка слід розглядати в контексті тогочасного Інституту літератури імені Тараса Шевченка, в якому завдяки його директору І.Дзевєріну запанувала рідкісна для науковців творча атмосфера, що справила великий вплив на гуманітарну думку України. Тут формувалося перспективне покоління дослідників письменства. Його представники сьогодні стали активними науковцями, складаючи основу сучасного українського літературознавства, розробляючи провідні його ідеї в контексті світовому.

Юрій Ковалів

ЖИТИ, ЩОБ ПРАЦЮВАТИ (ДО ТВОРЧОЇ БІОГРАФІЇ ОЛЕКСИ МИШАНИЧА)

Олекса Васильович Мишанич (1.V.1933, с. Ляхівець на Міжгірщині, Закарпаття — 1.01.2004, Київ) — член-кореспондент Національної Академії наук України (1997), член Спілки письменників України (1994), учений секретар Міжнародної асоціації українців (1989—1993), заступник голови Вищої атестаційної комісії України (1993—1996), перший віце-президент Міжнародної асоціації українців (1993—1999), президент Національної асоціації українців (1999), професор (1993), доктор наук (1982), лауреат Державної премії імені Т.Г.Шевченка (1988).

Закінчив Ужгородський державний університет (1956), аспірант Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України (1958—1961), молодший науковий співробітник (1961—1965), старший науковий співробітник (1966—1978), учений секретар (1978—1984), завідувач відділу давньої української літератури Інституту літератури (1985—1999). Автор праць “Література Закарпаття XV—XVIII ст.” (1964), “Григорій Сковорода і усна народна творчість” (1976), “Українська література другої половини XVIII ст. і усна народна творчість” (1980), “Від підкарпатських русинів до закарпатських українців” (1991), “Крізь віки” (1996), “Повернення” (1997), “На переломі: Літературознавчі статті й дослідження” (2002), один із авторів “Історії української літератури” у 8 т., “Історії української літератури XX ст.” у 2 т. та ін.

Творчий доробок О.В.Мишанича складно охопити одним поглядом — перу цього відомого українського вченого належать понад 360 праць. Для поверхової оцінки зацікавлень науковця можна скористатися виданням “Біобібліографія вчених України. О.В.Мишанич” (К., 2003. — 76 с.), але наклад цього видання мізерний і воно вже стало бібліографічною рідкістю. Набагато повнішу інформацію можуть дати архівні джерела. Серед паперів О.Мишанича збереглася навдивовиж скромна підбірка програм і запрошень на наукові конференції, що їх учений збирав з 1962 року. Зараз важко сказати, для чого він це робив — можливо, для самого себе, щоб зберегти пам’ять про певні віхи своєї наукової діяльності. У паперах ученого знайдено 25 програм наукових конференцій, в яких він безпосередньо брав участь. Хоча, безсумнівно, справжня кількість відвіданих ним наукових конференцій, симпозіумів та семінарів була незрівнянно більшою. Та навіть означеної кількості документів достатньо для того, щоб окреслити широчезне поле діяльності дослідника й визначити кілька основних напрямків наукової роботи, яким О.Мишанич віддав усе своє життя.

Початком конференційної діяльності вченого можна вважати 1962 рік, коли в Ужгороді під егідою Українського комітету славистів і Ужгородського державного університету проходила V республіканська славистична конференція. О.Мишанич виступив на ній із доповіддю “Літературні зв’язки закарпатських українців із словаками і чехами до XVIII ст.”, продовживши тим самим розпочате в кандидатській дисертації вивчення давньої літератури Закарпаття. Конференція працювала у кількох секціях: загальнослов’янського мовознавства і зарубіжних слов’янських мов, східнослов’янських мов, літературознавства, фольклору, історії.

Наступним кроком стала міжвузівська наукова конференція в Ужгороді 1966 року, присвячена вивченню української радянської новели, що проходила під грифом Ужгородського державного університету. Працюючи вже тоді в Інституті літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України й зацікавившись сучасною літературою югославських русинів, О.Мишанич запропонував доповідь “Малий жанр прози в творчості сучасних українських письменників Югославії”. На місяць раніше дослідник опублікував у квітневому номері журналу “Вітчизна” велику статтю про літературу українців Воєводини й Нового Саду, яка стала відправним пунктом у його більш ніж тридцятирічних зв’язках із югославськими діями літератури, науки й релігії. Ужгородська конференція складалася з кількох секцій: історії української радянської новели, теорії літератури, мовознавства.

1967 року в Ужгороді під егідою Ужгородського й Львівського державних університетів проходила дванадцята щорічна республіканська наукова конференція, присвячена вивченню творчості Івана Франка. Безпосередньої участі в ній О.Мишанич не брав, але, очевидно, був присутній як слухач. У програмі конференції були заявлені доповіді, які могли неабияк зацікавити вченого. Ідеться про виступи колишнього наукового керівника кандидатської дисертації О.Мишанича П.Пономарьова (доповідь “Франко і загальноросійський визвольний рух”) та В.Микитася (доповідь “Франко про літературу Київської Русі”). З П.Пономарьовим, який жив і працював в Ужгороді, О.Мишанич підтримував теплі стосунки до кінця його життя. В архіві дослідника збереглося чимало матеріалів, що свідчать про приятні стосунки між учнем і учителем. З В.Микитасем О.Мишаничу впродовж життя довелося тісно співпрацювати у стінах однієї наукової установи, де інтереси обох дослідників часто перетиналися. Франкознавча конференція 1967 року працювала у секціях теорії літератури та естетики, історії літератури, суспільних та історичних наук, мовознавства, педагогіки і психології.

Того ж року в Ужгороді відбулася наукова сесія “Великий Жовтень і розквіт возз’єданого Закарпаття”, яка проходила у форматі конференції — у кількох секціях, де О.Мишанич виступив з доповіддю “Перша спроба хрестоматії закарпатоукраїнського фольклору”. Зацікавлення усною народною творчістю стало в майбутньому підґрунтям для захиту докторської дисертації “Українська

література другої половини XVIII ст. і усна народна творчість” (видана окремою книжкою 1980 року). Сесія всебічно охоплювала розвиток краю, працювали секції економіки, літературознавства, мовознавства, історії, природничих наук, медицини.

О.Мишанич любив музику, тож не дивно, що серед його документів знайшлася програма наукової конференції та циклу концертів старовинної музики “Музична культура України XVI—XVIII ст.”, що проходила з 5 по 9 квітня 1969 року в Києві.

Не оминуло О.Мишанича і зацікавлення славістикою, про що свідчить програма наукової конференції “Про зв’язки словацької літератури з літературами російською й українською”, що відбувалася в жовтні 1970 р. у Смоленичах (Словацчина) під егідою словацької Академії наук. О.Мишанич виступив із доповіддю “Українсько-словацькі літературні зв’язки в XVI—XVIII ст.”. Конференція працювала у двох секціях: словацько-українській і словацько-російській. У ній брали участь також такі відомі вчені-славісти, як Микола Неврлий та Михайло Роман.

1971 року на ювілейній науковій конференції, присвяченій 100-річчю від дня народження В.Гнатюка, О.Мишанич виступив із доповіддю “В.Гнатюк — дослідник давньої української літератури”. У 1972 р. в Харкові відбувалася ювілейна наукова конференція, присвячена 250-річчю від дня народження Г.С.Сковороди. Формат конференції був звичним — секції філософії, філологічних наук і мистецтв, педагогіки. О.Мишанич виголосив доповідь “Народність Г.Сковороди”.

Карпатознавча тематика продовжувала цікавити дослідника. 1973 року в Ужгороді на ювілейній науковій конференції, присвяченій 150-річчю від дня народження відомого угорського письменника Шандора Петефі, він запропонував доповідь “Ш.Петефі у творчості Василя Гренджі-Донського”. Інтерес до творів В.Гренджі-Донського переріс згодом у серйозну роботу над його художньою спадщиною, наслідком чого стало однотомне видання творів письменника, що побачило світ у видавництві “Карпати” наприкінці 1980-х.

На першу половину 1970-х років припадає робота над двотомним виданням творів Марка Черемшини, де О.Мишанич був задіяний як упорядник і автор приміток. Видання вийшло друком у 1974 р. До 100-річчя від дня народження письменника в 1974 р. була організована республіканська наукова конференція в Івано-Франківську, де О.Мишанич, маючи великий досвід роботи з оригінальними текстами, виступив із доповіддю “Текстологічні проблеми видання творів Марка Черемшини”. Конференція працювала в секціях історії літератури, теорії літератури, мовознавства.

Широкі зв’язки О.Мишанича як відомого вченого-славіста були з його колегами з Югославії, Чехословаччини, Македонії, Болгарії. Про це свідчить також його участь у міжнародній науковій конференції “Сучасні слов’янські культури: розвиток, взаємодія, міжнародний контекст”, що проходила в Києві 1979 року за участю українських, російських, білоруських, югославських, чехословацьких, німецьких, польських, американських учених. Доповіді О.Мишанича у програмі конференції немає, але його ім’я фігурує у списках осіб, що взяли участь в обговоренні доповідей.

Інтерес до славістичних досліджень привів дослідника в Хорватію, де він брав участь у науковій конференції “Данте і слов’янський світ”, що проходила в Дубровнику в жовтні 1981 р. Про визнання О.Мишанича науковою спільнотою свідчить той факт, що вчений на пленарному засіданні був обраний до президії конференції. Ним була запропонована доповідь на тему “Данте в исследованиях и переводах Ивана Франко” (російською мовою).

Поступові зміни в міжнародних стосунках зробили можливою тіснішу співпрацю між американськими й радянськими (українськими) вченими. У червні 1988 р. у Києві і Львові працював другий радянсько-американський симпозіум “Давня українська література і становлення нової української літератури”, де О.Мишанич виступив із доповіддю “Прийняття християнства на Русі і розвиток давньої

української літератури”, чим започаткував свій інтерес до релігійної тематики в загальноукраїнському контексті. Трохи згодом, у першій половині 1990-х, студії в цьому напрямку дадуть свої плоди під час вивчення дослідником життєвого шляху і творчості патріарха й кардинала Йосифа Сліпого.

Карпатознавча тематика назавжди залишиться головним напрямком у дослідженнях О.Мишанича, учений регулярно повертатиметься до проблеми українських Карпат упродовж усього свого життя. Він став одним із організаторів міжнародної наукової конференції “Культура українських Карпат: традиції і сучасність”, що проходила в Ужгороді на початку вересня 1993 року під егідою Ужгородського та Кошицького університетів, Міжнародної Асоціації українців, Наукового товариства ім. Тараса Шевченка, Всеукраїнського товариства “Україна”, Товариства “Просвіта”. На цій конференції він виступив з доповіддю “Український контекст давньої літератури Закарпаття”.

У подальшому вчений досить часто брав участь в організації конференцій, зокрема конгресу Міжнародної Асоціації українців, але його ім’я бачимо у списках організаторів й інших наукових конференцій, часто міжнародних. Таким став українсько-італійський симпозиум “Україна XVII ст. між Заходом та Сходом Європи”, що пройшов у Києві восени 1994 р. Співголовами організаційного комітету симпозиуму стали відомі вчені зі світовим ім’ям – Санто Грачотті (Італія) та Омелян Пріцак (США). О.Мишанич і тут залишився вірним своїм уподобанням і запропонував до уваги наукового товариства доповідь “Письменство Закарпаття XVII ст. між Сходом і Заходом”.

Як уже зазначалося, О.Мишанича цікавила історія церкви на українських теренах, зокрема вплив Берестейської та Ужгородської уній на літературний процес. Унійна проблематика була запропонована до розгляду на міжнародному слов’яномовному науковому конгресі, присвяченому 400-літтю Берестейської та 350-літтю Ужгородської унії, що проходив у Львові навесні 1995 р. О.Мишанич виконував в організаційному комітеті конгресу обов’язки секретаря, а також запропонував науковому загалу власне бачення проблеми “Берестейська Церковна Унія у наукових дослідженнях патріарха і кардинала Йосифа Сліпого”.

Того ж року дослідник узяв участь в організації та проведенні міжнародної наукової конференції, присвяченої 50-річчю возз’єднання Закарпаття з Україною, що проходила в Ужгороді влітку. Конференція мала назву “Закарпаття в загальноукраїнському контексті ХХ ст.” і працювала у двох секціях – історичній та філологічній – під егідою майже десяти державних керівних та навчальних установ України, Словаччини та Югославії. Доповідь О.Мишанича називалася “Література Закарпаття ХХ ст. в загальноукраїнському контексті”.

Продовженням карпатознавчої діяльності О.Мишанича стала міжнародна наукова конференція “Міжетнічні й міжконфесійні відносини в Карпатах”, що працювала в Ужгороді в 1996 р. На ній учений окреслив таку проблему цього регіону України, як політичне русинство. Його доповідь мала назву “Політичне русинство – українська проблема”. Полеміка з апологетами виокремлення Закарпаття в окрему державу тривала від кінця 1980-х років аж до самої смерті О.Мишанича. Учений посів принципову позицію в тому, що Закарпаття – це етнічна українська територія і всілякі спроби відірвати її від України провокаційні й деструктивні.

Навесні 1997 р. в Ужгороді проходила масштабна міжнародна наукова конференція “Василь Гренджа-Донський – письменник і громадський діяч”. Засідання відбувалися в шести секціях: літератури, історії й політології, мови і перекладу, етнології і культурології, журналістики й фольклору, педагогіки. О.Мишанич увійшов до складу оргкомітету конференції, був одним з її організаторів, керівником секції літератури.

Та поза всім О.Мишанич залишався фахівцем з давньої української літератури, був “медієвістом”. Восени 1997 р. в Одесі проходила наукова конференція “Актуальні проблеми дослідження середньовічної української літератури”, де вчений запропонував увазі колег доповідь “Українська література XVII – XVIII ст. в системі слов’янських літератур”.

Того ж року в Києві відбулася наукова конференція, присвячена 125-річчю від дня народження Богдана Лепкого. О.Мишанич у своїй доповіді “Богдан Лепкий і давня українська література” провів паралелі між творами письменника й давнім українським письменством.

До питань закарпатської літератури вчений повернувся через рік, у 1998 р. у Пряшеві (Словаччина), виступивши на конференції “Закарпатська Україна в складі Чехословаччини. (1919 – 1939)” із доповіддю “Оновлення закарпатоукраїнської літератури в 20-30-х рр.”. Конференція працювала у двох секціях: історично-релігійній та мовно-літературній.

Проблема політичного русинства знову розглядається в дослідженнях вченого в 1999 р. У Києві навесні проходить наукова конференція “Україна на межі тисячоліть: держава, нація, культура”, де О.Мишанич бере участь у круглому столі “Українська держава: історія, сучасність, тенденції розвитку” з доповіддю “Етногенетична єдність українства і політичне русинство”.

Ученого цікавила також кирило-мефодіївська тематика, про що свідчить виступ на п'ятій міжнародній науковій Кирило-Мефодіївській конференції, що проходила навесні 1999 р. в Одесі. Його доповідь мала назву “Кирило й Мефодій в українській літературі”. Конференція працювала у двох секціях: проблеми вивчення Кирило-Мефодіївської спадщини і проблеми палеославістики; розвиток і взаємодія слов'янських мов, літератур і культур.

Того ж року вчений узяв участь в українсько-італійській науковій конференції “Міфи античні і сучасні між Італією і Україною”, що проходила у Венеції восени. Науковець виступив з доповіддю “Італія очима українського мандрівника першої половини XVIII ст.”

Безперечно, наведені приклади дають далеко не повну картину наукових зацікавлень і творчого пошуку Олексі Мишанича (зокрема, випущені такі моменти творчої біографії, як участь у Сквородинівських читаннях у Переяслав-Хмельницькому, участь в організації, а згодом і керівництвом Міжнародною Асоціацією українців та проведення конгресів МАУ, участь у Словознавчих конференціях у Сумах тощо), але дозволяють дійти висновку, що наукові інтереси вченого були надзвичайно широкими й багатограними.

Ярослав Мишанич

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ АВТОРІВ

Журнал “Слово і Час” висвітлює питання історії, теорії та сучасної практики літературного руху, загальнокультурного життя. Виходячи з принципів об'єктивності та плюралізму, редакція не вважає за обов'язкове поділяти всі погляди і положення авторів, завдяки чому зберігає і природний ґрунт для конструктивної полеміки.

Неодмінними вимогами до матеріалів, що подаються на розгляд редколегії, є достеменність наведених фактів, посилань на всі використані джерела, точність у цитуванні.

Статті та інші матеріали (крім листів) подаються до редакції українською мовою, обсягом не більше друкованого аркуша; коментарі розміщуються внизу сторінки.

Статті подавати на електронному носії як текстовий файл без переносів у словах у редакторі Microsoft Word; можна надсилати електронною поштою: jour_sich@iatp.org.ua. **Обов'язково мусить бути подана виразна роздруковка статті у 2-х примірниках, виконана шрифтом не менше 14 кегля через 1,5 інтервали 28 рядків на сторінці.**

Список використаної літератури в алфавітному порядку подається в кінці статті; посилання розміщуються в тексті в квадратних дужках: [номер видання у списку, стор.].

До статті (крім рецензій) обов'язково додається анотація з ключовими словами (на 600-800 знаків), ім'я та прізвище автора українською, російською та англійською мовами.